

Andrzej Wiśniewski

"Zbrodniarze hitlerowscy przed
Najwyższym Trybunałem
Narodowym", J. Gumkowski, T.
Kułakowski, Warszawa 1961 :
[recenzja]

Palestra 5/7(43), 73-75

1961

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Stanowi on nieodzowną podstawę prawną działania aparatu państwowego obok ustaw i innych aktów normatywnych, które regulują właściwość, formę prawną i warunki działania tego aparatu.

Rozdział III przedstawia problematykę planowania przestrzennego, tj. treść tych problemów społeczno-gospodarczych, które są albo też mogą i powinny być rozwiązywane z pomocą planów zagospodarowania przestrzennego.

W rozdziałach IV i V omówiona jest ewolucja planowania przestrzennego od planu zabudowania w prawie budowlanym z 1928 r. do kierunków planowania w latach 1949—1959.

Rozdział VI poświęca autor określeniu miejsca planu zagospodarowania przestrzennego w systemie prawnym gospodarki planowej. Autor wskazuje, że miejscowe planowanie przestrzenne będzie rozszerzało swój zakres, a różnorodność treści prawdopodobnie pociągnie za sobą różnorodność formy. Nie powinno się więc tworzyć jednej podstawy prawnej dla różnych planów. Podstawy prawne regulujące problematykę oraz formy organizacyjne i proceduralne planowania przestrzennego powinny więc wejść do odpowiednich działów prawa, np. podstawy prawne dla planów miast i osiedli — do prawa budowlanego, dla planów gospodarki wodnej — do prawa wodnego itd.

Ostatni VII rozdział pracy autor poświęca niektórym zagadnieniom ustrojowym i proceduralnym planu oraz planowania przestrzennego na tle nowej ustawy o planowaniu przestrzennym z 31 stycznia 1961 r. (Dz. U. Nr 7, poz. 47). Przedstawia więc zagadnienie podziału kompetencji w zakresie sporządzania i nadawania mocy obowiązującej planom, zagadnienie naczelnego organu w zakresie planowania przestrzennego, zagadnienie terytorialnej podstawy planów oraz zagadnienie udziału obywateli w sporządzaniu projektów planów. Jedynie ten ostatni rozdział nawiązuje bezpośrednio do nowej ustawy, przed której uchwaleniem praca została przygotowana i oddana do druku, co autor lojalnie stwierdza we wstępie. Jednakże ten brak ścisłego powiązania pracy z ustawą uchwaloną przed jej wydrukowaniem jest niewątpliwie poważną usterką.

Do pracy dołączony jest wykaz wykorzystanej literatury oraz streszczenia w językach rosyjskim i angielskim.

*

J. Gumkowski, T. Kułakowski: *Zbrodniarze hitlerowscy przed Najwyższym Trybunałem Narodowym*. Wyd. Praw. Warszawa 1961, s. 268 + VIII.

Piętnaście lat mija od utworzenia Najwyższego Trybunału Narodowego, powołanego do sądenia najpoważniejszych — z punktu widzenia

rozmiaru popełnionych przestępstw — hitlerowskich zbrodniarzy wojennych. W rocznicę tę ukazała się książka omawiająca niektóre z tych procesów.

Procesy te należą już do historii, jakże jednak żywej jeszcze w pamięci większości Polaków. Jest to także, zarówno w związku z toczącym się procesem Adolfa Eichmana, jak i z nieustanną groźbą odrodzenia się niemieckiego agresywnego imperializmu, historia, niestety, nadal aktualna.

Książka obejmuje cztery (spośród siedmiu, jakie się odbyły przed NTN) procesy przeprowadzone w latach 1946 i 1947. Są to: proces Artura Greisera, Rudolfa Hössa, 40 członków załogi obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, wreszcie proces Józefa Bühlera.

Proces Artura Greisera toczył się w 1946 r. w Poznaniu. Greiser, ekstradowany do Polski jak i wielu innych zbrodniarzy wojennych na podstawie postanowień Deklaracji Moskiewskiej z 1 listopada 1943 r., stanowiącej główną podstawę formalną do ścigania, sądenia i karania zbrodniarzy wojennych, był przed wojną prezydentem Senatu Wolnego Miasta Gdańska, a w czasie okupacji został namiestnikiem Rzeszy (Reichsstatthalter) oraz kierownikiem okręgu partii narodowosocjalistycznej (Gauleiter) tzw. Kraju Warty. Autor (J. Gumkowski) przedstawił całość materiału zebranego w omawianym procesie w układzie rzeczowym, niezależnie od tego, w jakim stadium procesu był on omawiany. Tak więc w odrębnych rozdziałach omówione zostały ujawnione w procesie fakty dotyczące m. i. masowych egzekucji, obozów i kaźni, zagłady Żydów, zagłady kultury polskiej, prześladowania duchowieństwa katolickiego, eksterminacji ludności polskiej, bezprawnego „wymiaru sprawiedliwości”. W pracy zamieszczone są obszernie wyjątki z aktu oskarżenia oraz uzasadnienie wyroku skazującego Greisera na karę śmierci.

W zbliżony sposób opracowane zostały (również przez J. Gumkowskiego) dwa następne procesy (przedstawione łącznie): proces Rudolfa Hössa, komendanta obozu oświęcimskiego, oraz proces 40 członków załogi tegoż obozu.

W nieco odmienny sposób przedstawiony został (przez T. Kułakowskiego) proces Józefa Bühlera, szefa rządu tzw. Generalnego Gubernatorstwa. Proces ten ma o tyle szczególne znaczenie, że podczas gdy procesy innych zbrodniarzy hitlerowskich dawały obraz jedynie fragmentów działalności okupanta w Polsce, to proces Bühlera obejmował całość rządów hitlerowskich w Generalnym Gubernatorstwie. Poszczególne stadia procesu, który toczył się w 1948 r. w Krakowie, przedstawione zostały chronologicznie. Po omówieniu zarzutów aktu oskarżenia, przemówień prokuratorów, wyjaśnień i odpowiedzi na pytania złożonych przez

oskarżonego, w pracy przedstawione jest — na podstawie zebranego materiału dowodowego i zeznań świadków — życie ludności w Generalnym Gubernatorstwie, pacyfikacje wsi, położenie ludzi pracy, sytuacja kościoła katolickiego i kościoła ewangelicko-augsburskiego, polityka wobec ludności polskiej, martyrologia Żydów, wysiedlanie ludności, niewolnicza praca przymusowa, zagłada kultury i nauki polskiej. Autor omawia przemówienia prokuratora, obrońców i oskarżonego oraz przytacza szereg wyjątków z uzasadnienia wyroku skazującego Bühlera na karę śmierci.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że autorzy, opierając się na materiałach pozasądowych i własnych wspomnieniach, starają się również odtworzyć okoliczności uboczne i atmosferę, w jakich toczyły się procesy.

Książka jest starannie wydana. Zawiera szereg fotografii przedstawiających oskarżonych i zdjęcia z procesów.

*

D. R o w a n: *Głośne procesy 1944—1955. Tłumaczyła E Romanowicz. Czytelnik Warszawa 1961, s. 204.*

Omawiany tomik zawiera wybór sprawozdań ze słynnych procesów powojennych. Sprawozdania te, pisane przez znanego angielskiego sprawozdawcę sądowego, dotyczą procesów karnych, które wzbudziły szczególne zainteresowanie opinii publicznej. Przebieg tych procesów był przeważnie osobiście obserwowany przez autora. Opisy dotyczą przede wszystkim stanu faktycznego spraw, ale nie brak także opisów zasad postępowania dowodowego i prawnej kwalifikacji sądzonych czynów.

Większość z przytoczonych procesów toczyła się przed sądami Stanów Zjednoczonych Ameryki; jedynie trzy z opisanych procesów toczyły się przed sądami francuskimi.

Andrzej Wiśniewski